

до застосування насилля, зовсім не означає що вона діє у відповідності зі своєю сутністю і має на це законне право. «Влада спирається на насилля, як правило, тоді, коли перестає відповідати своєму поняттю, позбувається підтримки населення, владою якого вона є. Сутнісне взаємовідношення насилля і влади полягає в тому, що насилля руйнує владу» [1, с. 21]. У цьому ми могли пересвідчитися на власному історичному досвіді на київському Майдані на початку 2014 року. Натомість світ отримав надію на можливість ненасильницької зміни політичної влади, повірив у систему ненасильницьких засобів боротьби і методів ненасильницької інтервенції. Влада зберігає свою життєздатність і утримується лише завдяки гуманізму, а не репресіям.

Надій на гуманізм та соціально-історичний прогрес нам не позичати, адже у нас є перші результати у побудові громадянського суспільства без насилля і диктатури, які визнані світовою громадськістю. На початку другої декади амбітного XXI сторіччя виникла тенденція до послаблення насилля і посилення гуманізму та толерантності у суспільно-політичному житті. Ця нова гуманістична хвиля склала основу ненасильницького світорозуміння і стратегію розвитку постнасильницької ситуації в нашій країні. Нині важливо не прогидіяти природним чинникам поглиблення суспільного гуманізму і не реанімувати відмирання насильницьких елементів у історичному розвитку нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусейнов А. А. Возможно ли моральное обоснование насилия? / А. А. Гусейнов // Вопросы философии. – 2004. – № 3. – С. 19–27.

Мирослав Савчин,
д. психол. н., професор,
Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка

ВОЛОДІННЯ ДОРОСЛИМИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИМИ ОСОБИСТІСНИМИ ЗДАТНОСТЯМИ ЯК ЗАПОРУКА БЕЗПЕЧНОГО ВІД НАСИЛЬСТВА ДИТИНСТВА

Охарактеризовано фундаментальні здатності батьків вірити, любити, творити добро і боротися зі злом, творити свободу і відповідальність, які розглядаються запорукою безпечного від насильства дитинства.

Myroslav Savchyn

ADULTS' BASIC PERSONAL ABILITIES AS A PRE-REQUISITE FOR CHILDHOOD FREE FROM VIOLENCE

The article deals with fundamental abilities of parents to believe, to love, to create good and combat evil, and to create freedom and responsibility. These abilities are regarded as pre-requisites of childhood free from violence.

Запорукою щастя дитини є віра, любов, свобода і відповідальність, добро, що фундаментують її життя без насильства. Неможливість досягнути любові батьків, відчуття самотності, покинутості, пригнічений гнів, навпаки, породжують у дітей травматичний досвід, відчай, що перешкоджають гармонійній взаємодії тіла, душі і духу зростаючої особистості [1; 3]. Травмована психіка дитини продовжує травмувати саму себе, постійно піддаючись повторній травматизації – ніби одержима «диявольською силою чи переслідувана злим роком» [2]. Це поглинає багато життєвих сил дитини та перешкоджає повноцінному її розвитку.

Охарактеризуємо фундаментальні здатності батьків, які забезпечують безпечно від насильства життя своїх дітей. До них віднесені здатності вірити, любити, творити добро і боротися зі злом, творити свободу та відповідальність [4; 5].

1. Здатність вірити. За своєю суттю віра – це згода нашого розуму на істину, нав'язану нам «згори», коли людина пізнає вічні факти та істини буття. Віра як «упевненість у речах невидимих» (апостол Павло), має вищий «авторитет», вона логічно первинніша за світське знання, показує шлях знанню, задає його предмет. Віра визначає в людині смислову вертикаль, утверджує справжній сенс життя.

Онтологічними проявами трансцендентної віри є: 1) діалог людини зі своїм духовним центром, з Богом, в якому голос Бога – майже тиша. Його вплив надзвичайно делікатний, ніжний і ніколи не буває нездоланим. Відтак віра неминуче вимагає визнання, вираження, прилучення і звернення себе до інших; 2) «зустріч» з Іншим, звернення до Іншого, відкриття людиною в собі Бога; свого духовного стрижня. Це тонке бачення людиною суті всього сущого в собі та світі, воно вище всякого людського бачення, в тому числі, вище того, що набувається шляхом подвижництва в чеснотах; 3) любов до Бога і бажання цілковитої єдності з Ним як дологічне (позалогічне, надлогічне) волевиявлення, як інтуїтивне осягнення свого покликання реалізувати об'єктивно існуючий, автентичний сенс життя, сенс конкретної ситуації, сенс

взаємодії з дитиною, іншою людиною. Багато людей, які вважають себе віруючими, володіють тільки релігійним почуттям, а не справжньою вірою. У ньому легко сприймається розрив між автентичною вірою та життям і спокійно (безперешкодно) вживається з деструктивними ідеями, переконаннями.

Релігійна віра віднесена до особи (внутрішньої людини як визначального центру), а розум – до психіки (душі). Справжня віра – це віра, яка засяла в душі від світла благодаті, це освічення ума, що скріплює серце, щоб воно було цілковито впевнено в надії у спасіння. Навпаки, віра розуму найчастіше є безпосередньою силою нашої активності. Але, не існує непрохідної прірви між думкою і релігійною свідомістю, між вірою і розумом. На жаль, люди володіють переважно світським знанням, переконаннями на користь свого еґо, своєї гордині, які завжди психологічно сильніші, ніж переконання на користь трансцендентної віри.

3. *Здатність любити.* Розрізняють душевну і духовну (трансцендентну) любов. Реальність душевної любові виникає із суб'єктивно прийнятої цінності іншої людини, що фасилітує розвиток суб'єкта любові, стає різновидом духовної творчості, яка реалізується в діалогічному спілкуванні з іншим чи її узагальненим ідеальним заміном (любов до батьківщини, любов до порядку, гуманність тощо).

Духовна любов – жертвна, всеосяжна, вічна, рівна до всіх, навіть до ворогів. Людина, яка досягла цієї любові, стає високоморальною, духовною особистістю, сповненою високої душевної гармонії і щастя. У такій любові – радість утвердження найістотнішої духовної суті людини над її природними, психічними та соціальними силами, які сковують її і спонукають до низинного та конформізму. Любові не існує поза свободою, навпаки, справжнє значення свободи усвідомлюється лише в любові.

3. *Здатність творити добро для себе, для рідних, для загального блага та одночасно боротися зі злом.* Справжнє творення добра – це жертвування чимось своїм: добробутом, комфортом, відкладанням виконання своїх справ на пізніше, жертвування сном, спокоєм тощо. Заради досягнення навіть «великого добра» аж ніяк не можна допускати навіть малого зла. Творення людиною добра сповнює її духовним здоров'ям, породжує реальність, що передбачає гармонійне поєднання земного й небесного. Здатність творити добро і боротися зі злом невіддільна від здатності любити.

На жаль, у європейській культурі існує етична криза, пов'язана з втратою духовних засад розрізнення зла від добра. Зло – навмисне, свідоме заподіяння іншому шкоди, страждань. Воно породжує негативні стани людини і забирає сили, отримує у людей негативну оцінку та осуд, викликає моральне і духовне страждання. У сучасну епоху зло уявляється як те, що заважає прогресу, перешкоджає приватним інтересам і особистим потребам, гальмує людську активність, порушує, спотворює можливу оптимальну соціальну організацію.

Творення добра невіддільне від боротьби зі злом. Духовний заклик любити особистих ворогів людини, власних ненависників, гонителів, ображалників не стосується ворогів інших людей, ворогів Божих, ворогів Батьківщини. Людина покликана прощати своїм кривдникам, що наносять їй особисті образи. Людина не має ні можливості, ні права прощати образу, нанесену іншому, лиходійство, топтання божих і людських законів.

Основні умови правильної постановки проблеми боротьби зі злом зводяться до наступного: а) є справжня даність справжнього зла; б) наявне його правильне сприйняття; в) у людини, яка бореться зі злом, має панувати любов; г) у поборника зла є сила волі; д) людиною випробовано інші засоби – вмовляння, переконання, навіть молитву. Тоді вона повинна втрутитися і припинити злодійство фізичним опором, йдучи свідомо на небезпеку, страждання чи, навіть, смерть і, можливо, навіть на приниження і спотворення своєї особистої праведності.

4. *Творення свободи та відповідальності.* Свобода – це здатність людини розпочинати низку дій від самої себе, а не з якоїсь причини, незалежність ні від чого. Осягнення свободи можливе тільки через безпосереднє переживання її в самій собі, у власному особистому досвіді. Існують три принципово різних, відмінних один від одного, хоча природно взаємопов'язаних, типи свободи. По-перше, це свобода волі як властивість, завдяки якій людина може визначати свою позицію щодо добра і зла, наскільки вона їх бачить. Це внутрішнє самовизначення. По-друге, це свобода дій в реалізації у своєму житті добра чи зла. По-третє, це духовна свобода як влада людини над самою собою, причому, не просто сила волі, не стоїчна позиція, а безпристрасність, коли людина не грішить, вміє утримуватися від гріха, від творення зла. Отже, найбільша свобода – не бути здатним грішити, бути безпристрасним.

Традиційні трактування свободи як усвідомленої необхідності, свободи вибору є обмеженими. Свобода як вибір відразу її обмежує і не залишає для неї вільного простору. Бути вільним – не значить могли реалізувати будь-яку із мислимих можливостей. Свобода як усвідомлена необхідність має два аспекти – зовнішню і внутрішню необхідність: виконання свідомо взятого на себе обов'язку (насамперед, обов'язку перед вищими цінностями). Але важливо відрізнити виконання обов'язку, свідомо узятого на себе внутрішньо вільною і відповідальною особистістю, від поведінки, зумовленої конформізмом, підпорядкуванням, навіюванням чи моральним тиском, страхом покарання чи осуду тощо.

Людина часто прагне до формальної, порожньої, безпредметної свободи як відсутності обов'язків. Це призводить до переживання почуття втраченості, внутрішньої спустошеності. Чим більше людина бажає

справжньої свободи, тим більше вона має бути відповідальною. Бути вільним – значить діяти відповідно до власної глибинної суті, до своєї природи, не йти за зовнішніми, минулими, швидкоплинними імпульсами. Свобода особистості – це її самопоходження як необхідності, що творить себе, протиставлення її собі і подолання цієї даності.

Онтологічною суттю трансцендентної свободи є її незалежність від необхідності та свободи вибору. Ця свобода має божественне походження і в абсолютному сенсі визначена позитивно, як благодаріння, це абсолютна свобода. Звичайна людина має свободу в її нижчій формі – свободі вибору між добром і злом, вона знає про свободу, але часто не знає і не має свободи. Людина як творець свободи і відповідальності повинна актуалізувати істинно потенційний сенс свого життя, який швидше можна знайти у світі, ніж усередині неї, ніж всередині своєї психіки. Цей сенс життя безумовний, адже охоплює навіть потенційний сенс страждання.

Батьки із розвиненими фундаментальними здатностями вірять у свою дитину, виражають до неї безумовну любов, постійно творять для неї справжнє благо, охороняють її від зла, поважають її свободу, одночасно покладають на неї відповідальність. Це спричиняє становлення сильного Я дитини, що є запорукою безпечного від насильства дитинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байярд Роберт Т. Ваш беспокойный подросток : практическое руководство для отчаявшихся родителей / Р. Т. Байярд, Дж. Байярд ; пер. с англ. А. Орлова. – М. : Семья и школа, 1995. – 232 с.
2. Калшед Д. Внутренний мир травмы : архетипические защиты личностного духа / Д. Калшед ; [пер. с англ.]. – М. : Академический проект, 2007. – 368 с.
3. Рупперт Ф. Травма, связь и семейные расстановки. Понять и исцелить душевные раны / Ф. Рупперт. – М. : Институт консультирования и системных решений, 2010. – 272 с.
4. Савчин М. Духовна парадигма психології : [монографія] / М. Савчин // Наукове видання. – Серія «Монограф», спільний проект із ВЦ «Академвидав». – К., 2013. – 247 с.
5. Савчин М. Методологеми психології : [монографія] / М. Савчин // Наукове видання. – Серія «Монограф», спільний проект із ВЦ «Академвидав». – К., 2013. – 224 с.

Ірина Трубавіна,

д. пед. н., професор,
Харківський національний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

ПІДХОДИ ДО РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

У статті розкриваються сучасні світові підходи до захисту прав дітей в Україні: інформаційний, діяльнісний, християнський, силовий, політико-економічний тощо. Особливе місце посідає родиноцентричний підхід, за яким права дитини є пріоритетом в сім'ї та суспільстві, а права сім'ї – основою розвитку сім'ї в суспільстві.

Iryna Trubavina

APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF CHILDREN'S RIGHTS PROTECTION IN UKRAINE

The article describes the application of modern international approaches of protection of children's rights in Ukraine: informational, activity-based, Christian, political, economic, etc.. Family-centred approach takes a special place. According to this approach, children's rights are a priority in the family and society, and family rights are the foundation of family development in society.

Узагальнено світові підходи до захисту прав дітей:

1) Інформаційний (просвітницький), в основі якого є знання і підтримка державою, громадою, сім'ями, окремими особами невід'ємних прав людини. За висловом Е. Рузвельт, яка першою очолила Комісію ООН з прав людини, «оскільки мета стає чітко окресленою, люди доброї волі повсюди намагатимуться досягти її з більшим завзяттям і, я сподіваюся, з більшою надією на успіх» [1, с. 44]. Знання прав людини допомагає їх не зневажати, втілювати і захищати. Просвіта дітей про свої права є основою самопомогти при їх порушенні і профілактикою насильства в родині, соціальних інституціях тощо.

2) Силовий підхід, який означає, що порушення прав людини, закріплених законодавчо, карає порушника незалежно від того, чи знав він, що порушує права іншої людини, чи ні. Цей підхід є зараз основним в Україні в діяльності правоохоронних органів, але він не застосовувався соціальними педагогами. Силовий підхід передбачає опору на покарання в захисті прав незалежно від усвідомленості покарання порушником прав. Але стимулює до самоосвіти в цьому напрямку.